

A KÖZÖSSÉGI TURIZMUSFEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI AZ ÖKOTUDATOS FÜZÉREN

DANKÓ LÁSZLÓ CSc¹

egyetemi docens

Tokaj-Hegyalja Egyetem Lorántffy Intézet Turizmus és Vendéglátás Tanszék

A Tokaj-Zemplén desztináció határmenti, rurális, aprófalvas vidékein az elvándorlás, elöregedés a lakosság csökkenését eredményezik, fenntarthatósági problémákat okoznak, annak ellenére, hogy egy adott települést természeti és emberalkotta adottságai mind az élhetőség, mind a gazdálkodásban, turizmusban rejlő lehetőségek okán jobb sorsra predesztinálnak. Az ökotudatos falufejlesztések a kilencvenes évek óta a vidék fejlődésének divatos elemei közé tartoznak, s fejlesztési eszköztárunkban hangsúlyosan megjelent a turizmus aktív turisztikai, vallás-és örökség, valamint élelmiszerturisztikai, kulturális szegmenseinek bevonása a falu megmaradásának támogatására, új betelepülők vonzására.

Jelen tanulmányban a desztináció közösségi turisztikai fejlesztési folyamatába és az ökotudatos falufejlesztési koncepcióba ágyazva, a Füzér községi ökotudatos okosfaluk fejlesztés sarkalatos elemét, a turizmus közösségi fejlesztési lehetőségeit mutatom be.

Kulcsszavak: Füzér, okosfaluk, transzformatív utazás, közösségi turizmusfejlesztés.
JEL: R58, Z32.

BEVEZETÉS

A mai magyar rurális, aprófalvas vidékeken egyre több probléma jelentkezik, amelyek a lakosság csökkenését eredményezik. Elvándorlás, elöregedés, munkanélküliség, forráshiány, szakemberhiány, csak néhány tényező, amelyek hozzájárulnak a Tokaj-Zemplén turisztikai desztinációban a kistelepülések helyzetének negatív változásaihoz. Az okosfaluk témaköre definíciója és célrendszere nem minden esetben egyértelmű, ettől függetlenül az ökotudatos falufejlesztések az elmúlt évtizedekben általánosságban a vidék fejlődésének divatos elemei közé tartoznak¹.

¹ email: danko.laszlo@unithe.hu, ORCID ID: 0000-0002-7015-5281, <https://m2.mtmt.hu/api/author/10002922>, Scopus ID: 24310361200.

Az ökofalvak általános célja, hogy ökológiailag, társadalmilag és gazdaságilag is fenntartható élet megvalósítására törekednek². Az ökotudatos falufejlesztési orientáltságú falvak esetén tehát három fenntarthatósági pillér jellemző: a társadalmi, gazdasági és környezeti. Ezek köréből alapvetően a megmaradás érdekében a társadalmi fenntarthatóság a megfogalmazott cél, ám tudatos elköteleződés és menedzsment mellett a gazdasági és környezeti fenntarthatóság szempontjai is ugyanakkora súlyt kapnak, mint a társadalmi fókuszú megközelítés. A gazdasági szempontok körében a fejlesztésben magától értetődő a turizmusra, annak fenntarthatósági, gazdaságélénkítő, közösség-és falufejlesztő hatására való támaszkodás.

A jelenlegi nemzetközi trendek azt mutatják, hogy a transzformációs (vallási, spirituális, selfness célú) utazás, a fenntartható turizmus, a természeti és kulturális örökségértékek, a természetben végezhető tevékenységek, valamint a természet megismerése iránti vágy folyamatosan növekszik³.

A Tokaj-Zemplén turisztikai desztináció és azon belül Füzer település ökotudatos fejlesztési koncepciójának részeként a turizmuson belül elhelyezkedő, átalakulást támogató turisztikai formák felelősek a fenntarthatóságért, ahol a szubkárpati Tokaji hegyvidék növényvilága, állatvilága és a helyi multikulturális hagyományok megismerése, az épített és kulturális örökség az elsődleges vonzerő. Emellett a turizmus jelentősen elősegíti a környezet és a kultúra megértését, megbecsülését és megőrzését.

Az aktivitást igénylő turizmus mesterséges kínálati elemeinek (pl.: túraútvonal, vár) jellemzői, hogy fizikai erőt és jó állóképességet igényelnek, illetve fokozzák az adrenalin termelést, amely eufórikus érzést okozva hozzájárul a belső átalakuláshoz, a boldogságérzet kialakulásához. Ezért is egyre népszerűbbek ezek az elemek, mára már nemcsak a fiatalok és a fiatal felnőttek körében, hanem a középkorosztály felső határát érintő réteg körében is.

A természeti vonzerők esetében is aktív mozgást igénylő objektumot (pl.: hegyet, erdőt) veszünk célba. A természeti turizmus kategóriájába azok a tevékenységek sorolhatók, amikor az utazó motivációja a természettel való közelség átélése, természeti, vagy tájértékek megismerése, s ez szükségszerűen társulhat a fizikai aktivitás kifejtése mellett a korábbi trendet (élménygazdaság – élményígéret) meghaladva az emberi boldogságkeresés jelenlegi szakaszában a szellemi és lelki átalakulás, átváltozás iránti igény legújabb trendjéhez (pl.: kaland-, falusi turizmus, selfness, csapatépítés)⁴.

Az átváltozás iránti kereslet határozza meg a fogyasztói magatartást, ezért a desztináció kínálta turisztikai termékeken belül a fizikai változás mellett a szellemi és lelki változást, transzformációt eredményező utak körében jó néhány új a turisztikai csomagok piacán⁵. A modern életforma egyik alapvető követelménye, hogy az ember szinten tartsa szellemi frissességét, testi aktivitását. Ennek a ténynek köszönhetően és a természetben végezhető aktív tevékenységek egyre előkelőbb helyet vívtak ki maguknak az elmúlt évtizedekben.

1. FÜZÉR, MINT AZ ÖKOTUDATOS FALUFEJLESZTŐ TURIZMUS SZINTERE

A Tokaj-Nyíregyháza turisztikai térség „Tokaj” altérsége – a korábbi lehatárolásokat alapul véve – 72 Zemplén régióbeli települést – köztük a Tokaji hegység legészakibb, szubkárpáti részén Füzért – foglalja magába (1.sz. ábra).



1.sz. ábra: Tokaj-Zemplén turisztikai térség tokaji altérségének települései
forrás: Dankó-Szacskó (2024), 26.p.

A Tokaj altérség része a Tokaji borvidék kultúrtáj UNESCO világörökség, az ANP Zempléni és a Tokaj-Bodrogségi tájvédelmi körzetei, számos Natura 2000 terület, a Bodrog, Hernád és Tisza.

A természeti és kulturális értékekben gazdag – védett – területek többnyire hátrányos helyzetű térségekkel esnek egybe, hiszen éppen a gazdasági hasznosítás szempontjából hátrányos helyzet, vagy a politikai okokból nem fejlesztett határ menti terület következtében nem estek áldozatul az intenzív mezőgazdálkodásnak vagy az iparosításnak, és megőrződtek a természeti értékek.

A fenntartható turizmus a környezetre gyakorolt káros fizikai, társadalmi és viselkedésszerű hatások minimalizálására törekszik, egyúttal felhívja a figyelmet az ezeken az úti célokon tapasztalt problémákra. Az aktív turisták számos interaktív és oktatási tevékenységben is részt vehetnek.

Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy a hátrányos helyzetű térségekben a fenn tartható turizmus, illetve annak fejlesztése meghatározó és alapvetően fontos tényezője a térségfejlesztésnek, belátva, hogy a turizmus fejlesztése nem nélkülözheti az ökológiai szempontok figyelembe vételét⁶.

1.1 Füzér elhelyezkedése, története

Füzér és környezete az Árpád-korban az erdőispánságok közé tartozott sárospataki központtal, majd történelmél a – tatárjárást megelőzően valószínűleg már erődítménnyel is rendelkező – füzéri uradalom határozta meg. Ebben a korban Füzér a főúri uradalom nagy jelentőséggel bíró része; a település további tíz faluval együtt biztosította az uradalom bevételeit.

1205 és 1209 között Bánk bán volt Abaúj vármegye ispánja, a falu is az ő birtoka volt. Füzér története szorosan egybekapcsolódik a füzéri váréval, ami egy vulkáni eredetű csúcson áll. A vár, legkorábbi váraink egyike, egyes források szerint a tatárjárás előtt épült és 1235-ben már állt. II. András megvásárolta a várat, innentől a hozzá tartozó falvakkal együtt királyi birtok volt. Füzért és a hozzá tartozó uradalmat a tatárdúlás után, 1244-ben IV. Béla király (uralkodott: 1235-70) negyedik leányát: Annát (†1275 után) Rotiszláv (†1264 k.) halicsi herceg, majd macsói bán vette feleségül, és hozományul Füzér várát kapta⁷. Innen eredeztethető a ruszin szláv nyelvű népcsoportnak az Északkeleti-Kárpátokba történt fokozatos betelepítése-betelepülése, aminek máig ható megléte a falu kulturális vonzerejét színesíti.

A vár és a hozzá tartozó település a 16. századtól Perényi Imréé, majd a Báthoriaké, a Nádasdyaké, majd a Károlyiaké volt. 1526–1527-ben ebben a várban őrizték a magyar Szent Koronát. Az uradalom jelentősége mindaddig megmaradt, míg 1676-ban a végvár vonal felszámolása részeként a császári katonaság fel nem gyújtotta a várat. Az erődítmény pusztulásával a település jelentősége sokszorosan csökkent, majd a Rákóczi szabadságharcot követően kolerajárvány sújtotta a lakosságot.

A Hegyköz újkori fejlődésében a füzérradványi Károlyi-uradalom játszott szerepet, s megállapítható, hogy e terület a földesúri korlátozások következtében gazdaságilag lassan fejlődött. A Rákóczi-szabadságharc után a település elnéptelenedett, de később újra benépesült.

A 19. századra már kedvelt kirándulólhely volt szép erdeje és a közeli gyógyfürdők miatt. A 19. századra már kedvelt kirándulólhely volt szép erdeje és a közeli gyógyfürdők miatt.

Borovszky Samu 19. századi leírása így mutatja be Füzért: *Komlóstól nem messze van északra Füzér, körjegyzőséggel, 125 házzal, 791 magyar és tót ajku lakossal. Postája: Abaúj-Komlós. Egy magas sziklaormon látjuk régi híres várának romjait, amelynek képét más helyen mutatjuk be. Falainak egy része, daczolva az idő viszonytásaival, még elég jó karban áll. Itt van gróf Károlyi László uradalmának központjában erdőfelügyelősége*⁸.

A Füzéri járáshoz, melynek a székhelye ekkor Hernádsadányban volt, a 20. század elején 53 kisközség tartozott 24 482 lakossal. 1919-ben a füzéri járás nagy része Csehszlovákiához került és Gönc lett az új járási székhely.

A település és környéke természetvédelmi terület, amely a Zempléni Tájvédelmi Körzethez tartozik. Különlegessége a fokozottan védett sziklagyep növényzet és a Carpathicum flóratartomány, mint a sziklai csenkesz, északi szirtipáfrány, magyar kőhúr, rózsás kövirózsa, barátszegfű, valamint a községen keresztül folyó Bisó-patak mentén ligeterdők találhatók. A mozaikos gazdálkodási szerkezet a természeti adottságoknak megfelelően alakult ki. Így a Bisó patak menti mélyebb fekvésű, vízenyős területeken kaszálók, az enyhén hullámos domboldalakon szántóföldek, a lejtők meredekebb részein pedig legelők vannak.

2. FÜZÉRI ÖKOTUDATOS OKOSFALU FEJLESZTÉS

Az ökofalu témaköre definíciója és célrendszere nem minden esetben egyértelmű, ettől függetlenül az ökotudatos falufejlesztések az elmúlt évtizedekben általánosságban a vidék fejlődésének divatos elemei közé tartoznak⁹.

Az ökofalvak általános célja, hogy a többségi társadalomhoz képest ökológiailag, társadalmilag és gazdaságilag is fenntarthatóbb élet megvalósítására törekednek¹⁰. Az ökotudatos falufejlesztési orientáltságú falvak esetén tehát három fenntarthatósági pillér jellemző: a társadalmi, gazdasági és környezeti.

Ezek köréből alapvetően a megmaradás érdekében a társadalmi fenntarthatóság a megfogalmazott cél, ám tudatos elköteleződés és menedzsment mellett a gazdasági és környezeti fenntarthatóság szempontjai is ugyanakkora súlyt kapnak, mint a társadalmi fókuszú megközelítés.

A gazdasági szempontok körében a fejlesztésben magától értetődő a turizmusra, annak fenntarthatósági, gazdaságélénkítő, közösség-és falufejlesztő hatására való támaszkodás.

Füzér község polgármestere a Képviselő-testület 2025. május 26.-i ülésére előterjesztést tett Füzér Község közigazgatási területén az ökotudatos falufejlesztés elindítására. Határozati javaslatát a Képviselő-testület megvitatta és támogató határozatában megfogalmazta: Füzér Község Önkormányzata támogatja Füzér Község kül-és belterületein, az Aggteleki Nemzeti Park és a Natura 2000 szabályozásai szerint az ökotudatos okosfalu fejlesztési program elindítását, ennek keretében szakmai anyagok elkészíttetését, a falu lakosságával való konzultációt, s a térségi, hazai és a nemzetközi kommunikációban Füzér, mint ökofalu népszerűsítését.

Az ökofalu fogalmát Robert Gilman amerikai filozófus alkotta meg 1991-ben, aki szerint az ökofalu „olyan emberi léptékű, teljes értékű település, amelyben az emberi

tevékenységek ártalmatlanul integrálódnak a természetbe oly módon, hogy az támogatja az egészséges emberi fejlődést, és sikeresen folytatható a bizonytalan jövőben is”¹¹.

A Global Ecovillage Network (GEN)¹² egy nemzetközi szervezet, amely világszerte összeköti és támogatja az ökofalvakat. Az ökofalvaknak általánosan két kategóriáját különböztetjük meg: a hagyományos és a tervezett ökofalvakat.

A hagyományos ökofalvak olyan vidéki falvak, vagy kisebb-nagyobb közösségek, amelyek úgy döntenek, hogy saját maguk tervezik meg a jövőbe vezető útjukat. A helyi viszonyokhoz alkalmazkodva, a közösség tagjai aktívan együttműködnek, ötvözve a hagyományos bölcsességet és az innovációt fenntartható módon szervezik meg a közösség önfenntartó folyamatait.

Nemzetközi példák: A Global Ecovillage Network (GEN) tagjai között számos modellközösség működik világszerte (pl. Auroville, Findhorn, Damanhur, Savordaya), amelyek mind közösségi döntéshozatalra és közös tervezésre építve oldják meg a fenntarthatóságot. Ugyancsak inspirálóak a „Transition Town” kezdeményezések (pl. angliai Totnes), amelyek a helyi gazdaságot és közösségi életszínteret fejlesztve csökkentik az ökolábnyomot.

A helyi termékek termelését és a termelői piacokat a rövid ellátási láncok működtetésére¹³, valamint a közösségi vásárló-összefogásokat – mint amilyen a közösségi mezőgazdaság (CSA)¹⁴ modellje – számos országban sikerrel alkalmazzák a vidéki lakosok bevonására, a turizmus fejlesztésére.

Fontos tanulság, hogy a mintaprojektekben a közösségszervezés rugalmassága, helyi adottságokra építése és a nemzetközi tapasztalatok beépítése segíti a fenntartható fejlődést és a fiatalok megtartását, településre vonzását.

Az ökofalu úgy működik, hogy olyan önellátó és rugalmas közösséget hoz létre, amely minimalizálja ökológiai lábnyomát és maximalizálja társadalmi tőkéjét. Ennek elérése érdekében az ökofalvak olyan működési stratégiákat és életviteli gyakorlatokat alkalmaznak, amelyek a fenntarthatóság minden aspektusát érintik.

2.1 Az ökofalu általános jellemzői

Bár minden ökofalu egyedi, és tükrözi tagjainak és környezetének sokszínűségét, van néhány alapvető dolog, amelyben a legtöbb ökofalu megegyezik: a helyi folyamatok működése és működtetése érdekében minden érdekelt felet bevonnak a döntéshozatalba és a problémamegoldásba. A fenntarthatóság társadalmi, kulturális, gazdasági és ökológiai dimenzióit egyetlen teljes rendszerként kezelve teremtenek egyensúlyt az emberek és a természet szükségletei között.

A). Ökológiai gyakorlatok: az ökofalvak arra törekednek, hogy szándékosan a lehető legkevesebb negatív hatást gyakorolják a természeti környezetre – ez pedig megnyilvánul a lakosok viselkedésében is. Az ökofalvak által alkalmazott ökológiai gyakorlatok közül néhány (a teljesség igénye nélkül)¹⁵:

- Megújuló energiaforrások, például nap-, szél-, víz-, biomassza vagy geotermikus energia felhasználása a mindenkori áram- és a szezonális fűtési szükségletek kielégítésére.
- Lehetőleg olyan biológiailag lebomló, öko anyagokból építkeznek, mint a szalmabála, a vályog, a fa, vagy egyéb újrahasznosított anyagok (pl. üveg, kartonpapír), amelyeknek magas a szigetelési értékük.
- Bio élelmiszerek termesztése permakultúrás kertekben, agrárerdészeti rendszerekben, vagy közösség által támogatott mezőgazdasági rendszerekben, amelyek javítják a talaj egészségét és az élelmezésbiztonságot.
- A vízkészletekkel való bölcs gazdálkodás.
- A hulladéktermelés csökkentése a 3R (3R = reduce/csökkentés, repurpose/újrahasználat, recycle/újrahasznosítás) elvének gyakorlásával, a szerves hulladék komposztálásával és a helyi cserebererendszerekben való részvétellel.

B). Gazdasági módszerek: az ökofalvak célja egy igazságosabb és rugalmasabb gazdaság létrehozása, amely támogatja a helyi megélhetést és csökkenti a külső piacoktól való függőséget.

- Az ökofalvak által alkalmazott gazdasági gyakorlatok közül a legjellemzőbb az olyan szociális vállalkozások fejlesztése, amelyek a közösség szükségleteit kielégítő árukat és szolgáltatásokat nyújtanak, és jövedelmet termelnek a tagok számára.
- Szintén fontos alap az erőforrások, például szerszámok, járművek, berendezések, vagy készségek megosztása a közösség tagjai között a költségek csökkentése és a hatékonyság növelése érdekében. Ahol ezt engedi az állam, ott alternatív pénznemek, például időbankok, helyi pénzrendszerek, vagy ajándékgazdaságok használata, amelyek elősegítik a bizalmat és az együttműködést a közösség tagjai között.
- Egyfajta ökokapitalista gazdasági modellt követve a tisztességes kereskedelem és az etikus fogyasztás előmozdítása olyan termékek vásárlásával, amelyeket vagy helyben-, vagy marginalizált csoportok állítanak elő az emberi jogok és a környezetvédelmi normák tiszteletben tartásával.
- Ehhez kapcsolódik a befektetés olyan közösségi eszközökbe, mint például a földalapok, a szövetkezetek, vagy a befektetési alapok, amelyek védik a közjót és biztosítják a hosszú távú fenntarthatóságot.

C). Szociokulturális megközelítések: az ökofalvak harmonikusabb és befogadóbb társadalom létrehozására törekcsenek, amely egyaránt elősegíti az emberi fejlődést és a jólétet. Az ökofalvak többnyire öt szociokulturális gyakorlatot követnek:

- Közös jövőkép és értékek kialakítása, amelyek a közösség cselekvéseit és céljait irányítják.
- Olyan demokratikus irányítási struktúra létrehozása, amely biztosítja az átlát-

- hatóságot, az elszámoltathatóságot és a közösség tagjai közötti konszenzust.
- Erős közösségi érzés kialakítása klubok, olyan rendszeres események, például ünnepségek, fesztiválok, workshopok, vagy ökumenikus istentiszteleti alkalmak szervezésével, amelyek erősítik a társadalmi kötődést és a kulturális sokszínűséget.
 - A konfliktusok békés megoldása olyan módszerek alkalmazásával, mint a közvetítés, a párbeszéd, vagy a helyreállító igazságszolgáltatás, amelyek elősegítik a megértést és a megbékélést.
 - A személyes fejlődés és tanulás támogatása olyan oktatási, képzési, mentori, vagy vallási-spirituális felfedezési lehetőségek (pl.: túra, zárándoklat), események biztosításával, amelyek gazdagítják a faluközösség tagjainak életét.

2.2 Az ökotudatos megközelítéssel és gyakorlattal elérhető előnyök

Egy ökofalu előnyeit a hagyományos településekkel szemben hosszan sorolhatnánk. Így a könnyebb átláthatóság és egyértelműség kedvéért igyekeztem azokat egy-egy szempontból megközelítve összeszedni:

- **Környezeti előnyök:** az ökofalvak jelentősen csökkentik ökológiai hatásukat azáltal, hogy kevesebb erőforrást használnak fel és kevesebb szennyezést okoznak, mint a hagyományosan szerveződő és működő települések. A természetes élőhelyek megóvásával, javításával, a biológiai sokféleség növelésével és a szén-dioxid megkötésével hozzájárulnak a környezet helyreállításához is.
- **Gazdasági előnyök:** az ökofalvak rugalmasabb gazdaságot teremtenek a helyi termelés és fogyasztás előnyben részesítésével valamint támogatásával, a jövedelemforrások diverzifikálásával és a kiadások csökkentésével. Emellett társadalmi tőkét is teremtenek azáltal, hogy a közösség tagjai között és más, általában hasonlóan szerveződő csoportokkal kölcsönös támogatási és cserehálozatokat hoznak létre, javítják az ingatlanok eladhatóságát, növelik értéküket.
- **Társadalmi előnyök:** az ökofalvak harmonikusabb társadalmat hoznak létre a társadalmi kohézió, a kulturális sokszínűség és a közösségi tagok polgári szerepvállalásának előmozdításával. Az emberi jólétet is javítják azáltal, hogy tagjaik számára az összetartozás, a közös cél és a kiteljesedés lehetőségének érzését biztosítják. Vonzóságuk által hozzájárulnak az elöregedés lassításához, új betelepülők vonzásához, a települési korfa javításához.
- **Oktatási előnyök:** Az ökofalvak fenntarthatóbb társadalmat hoznak létre azáltal, hogy tagjaikat és a hozzájuk látogatókat a fenntarthatóság elveiről és gyakorlatáról oktatják. Egyes falvak élő laboratóriumként és demonstrációs helyszíneként is szolgálnak korunk globális kihívásaira adott innovatív megoldások bemutatására, melyek egyben turisztikai látványosságként is működnek. Füzéren ez valósulhat meg az „Élő vizek határok nélkül” című folyamatban lévő INTERREG program keretében¹⁶.

2.3 Az ökotudatos faluszervezés alkalmazható modelljei és módszerei

Az ökofalu létesítéséhez gyakran ajánlott az **erőforrás-alapú közösségfejlesztés** (Asset-Based Community Development¹⁷) szemlélete, amely a helyi adottságokra, hagyományokra és társadalmi tőkére épít.

A nemzetközi gyakorlatban az ökofalu mintájú közösségek általában „tudatosan tervezett, helyben megvalósuló közösségként” jönnek létre, amely részvételi folyamatokon keresztül integrálja a társadalmi, gazdasági, ökológiai és kulturális fenntarthatóság minden dimenzióját. Magyarországon hasonló kezdeményezések a **Magyar Élőfalu Hálózat** tagjai (pl. Gömörszőlős, stb.).

A közösségépítés módszerei közé tartoznak a nyilvános **hírközlés és fórumok** (pl. falugyűlések, helyi hírlevelek, média), a közös **tervezőműhelyek** és az önkéntes programok (pl. „készség az Úrnapi körmenetre” akciók). Szintén bevált módszer a kisebb kistelepüléseken, mint Füzér az önkéntes közösségek létrehozása (pl. görögkatolikus ruszin csoport, idősök klubja, települési gazdálkodás közös megvitatása, megvalósítása) amelyek révén a gazdasági fejlesztés és a közösségépítés egyszerre történik.

- **Helyiek bevonása és motiváció fenntartása:** A helyi lakosság bevonásához elengedhetetlen, hogy lássák az akciók eredményét és értékét. A fiatalok körében például fontos, hogy „látható és kézzelfogható eredményeket” érjenek el: ha látják, hogy a közös munka a falut jobba teszi, sokkal nyitottabbak a részvételre, emellett bizalomra és biztonságra van szükség: a közösségfejlesztés során a fiatalok és idősök is stabil, ismereteiket bővítő, játékos formákban tanuló rendezvényeket, mentorálást értékelnek.
- **Fiatalok megszólítása és bevonása:** A fiatal generáció megszólításához alkalmazkodni kell az ő világukhoz és motivációjukhoz. A kutatások rámutatnak: a fiatalok „szeretik megmutatni, mennyit érnek”, de fontos számukra, hogy bízzanak bennük és biztonságban érezzék magukat, valamint hogy a tanulást és aktivitást játékos formában kapják.
- **Kommunikáció, rendezvény- és hálózatépítési technikák:** a sikeres projektekben a folyamatos, sokirányú kommunikáció és rendszeres közösségi események elengedhetetlenek, mint az élő, személyes kommunikáció, az offline (hírlevél) és online média (weblap, közösségi média csatornák), kulturális és turisztikai rendezvények (falunap, várnapiak), hálózatépítés más közeli sikeres kistelepülésekkel (pl. a Gömörszőlősen működő alapítvány¹⁸

3. A TURIZMUS KÖZÖSSÉGI FEJLESZTÉSÉNEK TERÜLETEI FÜZÉREN ÉS TÉRSÉGÉBEN

Az utazás olyan tevékenység, amelyet mindenki szeret, mert ez egy menekülés a napi rutinból, nyüzsgéstől. Ezt a fárasztó rutint folyamatosan követve a béke hirtelen megszakadhat, elfáradunk. A munka, a család és az egyéb különféle gondok iránti minden felelősség egy idő után megterhelő, káros. Egy kimerítő munka is zavarhatja

a test működését. Lehet, hogy ezután gyorsan rágörcsölünk a legkisebb dolgokra is, s az irritáció tönkreteszi az érzékelési és értékelési akaratot.

A modern életforma egyik alapvető követelménye, hogy az ember szinten tartsa szellemi frissességét, aktivitását, lelki egyensúlyát. Ennek a ténynek köszönhetően a természetben végezhető aktív tevékenységek egyre előkelőbb helyet vívtak ki maguknak az elmúlt évtizedekben. Az utazás gyógyyszerré transzformálható a test és a lélek számára. Különösen a lassú, élményeket kereső és célba vevő természetközeli, transzformatív, ökológiailag fenntartható turizmus során.

Az átváltozás iránti kereslet határozza meg a fogyasztói magatartást, ezért erre fókuszáló desztinációk kínálta turisztikai termékeken belül a fizikai változás mellett a szellemi és lelki változást, transzformációt eredményező utak körében jó néhány új a turisztikai csomagok piacán¹⁹.

A természeti és kulturális értékekben gazdag – védett – területek többnyire hátrányos helyzetű térségekkel esnek egybe, hiszen éppen a gazdasági hasznosítás szempontjából hátrányos helyzet, vagy éppen politikai okokból nem fejlesztendő határ menti terület) következtében nem estek áldozatul az intenzív mezőgazdálkodásnak vagy az iparosításnak, és őrződtek meg a természeti értékek. Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy a hátrányos helyzetű térségekben a turizmus, illetve annak fejlesztése meghatározó és alapvetően fontos tényezője a térségfejlesztésnek, belátva, hogy a turizmus fejlesztése nem nélkülözheti az ökológiai szempontok figyelembe vételét²⁰.

Fűzér település ökotudatos fejlesztési koncepciójának részeként a szelíd turizmuson belül elhelyezkedő ökoturizmus felelős és fenntartható utazást jelent olyan úti célokra, ahol a szubkárpati Tokaji hegyvidék növényvilága, állatvilága és a helyi hagyományok megismerése, kulturális örökség az elsődleges vonzerő. Emellett az ökoturizmus jelentősen elősegíti a környezet és a kultúra megértését, megbecsülését és megőrzését.

A fenntartható turizmus a környezetre gyakorolt káros fizikai, társadalmi és viselkedésszerű hatások minimalizálására törekszik, egyúttal felhívja a figyelmet az ezeken az úti célokon tapasztalt problémákra. Az aktív turisták számos interaktív és oktatási tevékenységben is részt vehetnek.

Az aktív turizmus mesterséges kínálati elemeinek (pl.: túraútvonal, vár) jellemzői, hogy fizikai erőt és jó állóképességet igényelnek, illetve fokozzák az adrenalin termelést, amely eufórikus érzést okozva hozzájárul a boldogságérzet kialakulásához. Ezért is egyre népszerűbbek ezek az elemek, mára már nemcsak a fiatalok és a fiatal felnőttek körében, hanem a középkorosztály felső határát érintő réteg körében is.

A természeti vonzerők esetében is aktív mozgást igénylő objektumot (pl.: hegyet, erdőt) veszünk célba. A természeti turizmus kategóriájába azok a tevékenységek sorolhatók, amikor az utazó motivációja a természettel való közelség átélése, termé-

szeti, vagy tájértékek megismerése, s ez szükségszerűen társulhat a fizikai aktivitás kifejtése mellett a korábbi trendet (élménygazdaság – élményígéret) meghaladva az emberi boldogságkeresés jelenlegi szakaszában a szellemi és lelki átalakulás, átváltozás iránti igény legújabb trendjéhez (pl.: kaland-, falusi turizmus, selfness, csapatépítés)²¹.

3.1 Aktív turizmus

Az utazók manapság a passzív pihenés helyett egyre inkább keresik az autentikus élményeket, s ezt többek között olyan természeti értékekkel rendelkező területeken találják meg, amelyek alkalmasak outdoor aktivitásokra. A nemzetközi trendekhez hasonlóan a Tokaj-Zemplén desztináció turizmusában is megfigyelhető az aktív utazások iránti növekvő igény, ami elsődlegesen a folyamatosan változó fogyasztói magatartásnak köszönhető. Az aktív turizmusnak hazánkban jellemzően a belföldi vendégek hódolnak, néhány termék esetében azonban meghatározó a külföldi vendégek (pl. Füzéren a szlovákok) aránya.

Az aktív turizmus esetében a turista utazásának motivációja valamilyen fizikai aktivitást igénylő szabadidős, vagy sporttevékenység gyakorlása – ide tartozik a természetjárás, a kerékpáros, vízi, vitorlás, lovas, kaland- és extrém turizmus, a golf-, horgász-, vadász-, futó-, sí- és ökoturizmus²².

A nemzetközi szakirodalom nem az aktív turizmus megnevezést használja a fogalom jelölésére, gyakrabban találkozhatunk az *adventure tourism* (kalandturizmus) megnevezéssel. Az Adventure Travel Trade Association²³ szerint bármely turisztikai tevékenység lehet a kalandturizmus része, ha jellemző rá a fizikai tevékenység, a kulturális csere, a kommunikáció, a természet közelsége (ezekből minimum kettő tulajdonsággal kell rendelkeznie az adott tevékenységnek).

Az aktív turizmus témakörébe tartozó tevékenységek sokrétűsége és jellegéből adódóan más turisztikai termékekkel (pl. ökoturizmus) való szoros kapcsolata megnehezíti az aktív turizmus definíciójának körülhatárolását. A definíciók legtöbbször az aktív turizmust az aktivitás, mint motiváció szemszögéből közelítik meg, és a szabadidős célú turisztikai utazásokat helyezik a középpontba.

Ez alapján azt mondhatjuk, hogy az aktív turizmus olyan turizmusforma, amely esetében a turista utazásának motivációja valamilyen fizikai aktivitást igénylő szabadidős, vagy sporttevékenység gyakorlása. Ha mint turisztikai terméket vizsgáljuk, akkor az aktív turizmust tevékenységhez kapcsolódó, csoportos termékként határozhatjuk meg. Ebben az értelmezésben a tevékenység és a motiváció szorosan összefügg egymással. (Michalkó G. 2016)²⁴.

Az *active tourism* már - kiterjesztve a fogalmat - kicsit pontosabb meghatározást ad: „egy olyan felelős utazási forma, amely fizikai és mentális részvételt is igényel a turista részéről a fenntarthatóság, a biodiverzitás védelme és a kultúra megőrzésének kritériumait maximálisan figyelembe véve. A turisztikai termék fontos részei a rekre-

áció és oktatás, a tisztelet és szemlélődés, illetve egy helyi szakértő – professzionális túravezető – aktív részvétele az adott utazás során. (Csapó J. – Savella O. - Remenyik B. 2011²⁵).

Az elmúlt időszak fejlesztéseinek köszönhetően desztinációinkban számos helyen megújult és tovább gazdagodik az aktív turisztikai kínálat (pl.: Aktív Bodrog Szövetség). Az állami erdészetek 2010-ben elindított közjóléti programja keretében több milliárd forint értékben újjátartottak fel erdei létesítményeket, épültek új kilátók, tanösvények, látogatóközpontok, felújításra kerültek várak, várromok, stb.

A természetjáró-infrastruktúra fejlesztésének egyik jelentős mérföldköve volt az Országos Kékkör felújítása. Az erdőtörvény 2013-as módosítása lehetővé tette az erdőben üdülés, sport és kirándulás célból a kerékpározást és lovaglást, ezzel egyedülálló módon ideális feltételeket teremtve a tereplovaglásnak.

Az aktív turizmus számos előnnyel jár mind a turisták, mind a falu közössége számára: fejleszti a kulturális és a környezeti tudatosságot, pozitív élményt nyújt a látogatók és a vendéglátók számára egyaránt, valamint minimalizálja a turizmus környezetre gyakorolt károsító hatását. Segít munkahelyeket teremteni és fellendíteni a gazdasági növekedést, ezzel enyhítve a szegénységet és a munkanélküliséget²⁶.

A nemzetközi trendek az aktív turizmus lassú változatát, a lassú pihenés filozófiáját²⁷ is ajánlják: lassíts egy kicsit, és lásd meg a valódi értékeket, amelyek mellett nap mint nap elmész. Pihenj, fogadd be nyitott szemmel és szívvel a környezetet, feledkezz rá egy-egy szép történelmi emlékre, természeti szépségre, vagy kulturális élményre, kóstold meg a régió, a település helyi termékeit, ízeit, legyél befogadó a helyi élményekre, helyi értékekre.

Ezt meg lehet tenni egy-egy falubeli, falukörnyéki sétával is, de a nagykiterjedésű Füzéren még több lehetőség adódik slow módra pihenni.

A modern lassú turizmus közvetlen előzménye a Petrini névhez fűződő komótos étkezés (slow food) mozgalom 1986-os megjelenése volt, amely a gyorsétkezés visszaszorítására jött létre. A komótos étkezés fő alapelve a helyi élelmiszertermékek, alapanyagok vásárlása, a tradicionális ételkészítési technikák átadása, valamint a közösen elköltött ebéd, vagy vacsora élményének a hangsúlyozása. A mozgalom kiemelten foglalkozik a neveléssel és az oktatással. A vidéki élet iránti érdeklődést a nagyipari élelmiszer-feldolgozással szemben megnyilvánuló bizalmatlanság is táplálja, ugyanis a fogyasztók egy része a tömegtermelést nem tartja természetesnek és autentikusnak, amellyel szemben gyakran a szezonitást és a lokális jelleget preferálják.

Az élhető település mozgalom²⁸ a lassú étkezés bázisára épül, és az 50 ezer alatti lakos számú településeket célozza meg. 1999-ben alakult, a tagság szigorú feltételek-

hez kötött, a tagsághoz a pályázó településnek az 50 kritériumot tartalmazó lista felét teljesítenie kell. A feltételek hat témakör köré csoportosíthatók:

- a település környezetvédelmi politikájával megőrzi a település és környéke jellegzetes arcát,
- azonosítja, feltárja és megőrzi a régió történelmi jellegét, a fontos épületeket, történelmi helyeket, hangsúlyt helyez az újrahasznosítás gyakorlatára és a rehabilitációra,
- infrastrukturális fejlesztéskor a föld természetbarát felhasználását tartja szem előtt, és támogatja azokat a technológiákat, amelyek a levegő és az élet minőségét javítják,
- támogatja a biotermékek termelését és fogyasztását, valamint védi és népszerűsíti a helyi tradícióval rendelkező termékeket,
- szeretettel fordul a városba látogató vendégek felé,
- tisztában van a mozgalom fő céljaival és elveivel (CITTA SLOW, 2014)²⁹.

„A lassú turizmusnak lehetőséget kell nyújtania az egészséges és aktív életvitelre, az önmegvalósításra, valamint a lassú étkezés élvezetére; legalább egy, a desztinációban eltöltött éjszakát kell tartalmaznia; a személyautó és egyéb motorizált jármű limitált használata korlátok közt megengedett ugyan, de a zöld és ökológiai aspektusoknak prioritást kell élvezniük.” (Pécsek, 2018, 33.o³⁰).

A slow tourism egy olyan tudatos utazási forma, ami nemcsak a fizikai lassúságra apellál, hogy nyugodtabban, időt szánva ismerjük meg a dolgokat, hanem arra, hogy utazás közben rávegyük az embereket, hogy bizalommal forduljanak a helyiekhez, a vidékhez, a kisvárosokhoz, falvakhoz.

Jelzett túrautakon teljesített egy-és többnapos túrák, gomba- és gyógynövénygyűjtéssel egybekötött közeli túrák, falusi szálláshelyek vendégasztalainál helyi élelmiszerekből készült ételek, italok fogyasztása, a boldog állattartás megismerése, állattenyésztők munkájába való bekapcsolódás, biciklitúrák, természetjárás, hiteles kézműves manufaktúrák, tájház, népi és kortárs alkotók műterem látogatása stb., mindezek egy élő helyi közösség tolmácsolásában.

Valójában így a három slow ág, a Slow Food, a Slow Tourism és a Slow Art gyökerei összeforrnak, ezért is kapta az ezzel foglalkozó szervezet a Slow Living gyűjtőnevet³¹. Az élet minden területén képviselik a „bölcstől bölcsőig”-elvet. Azt, hogy a fogyasztói társadalom tömegesen termel olyan dolgokat, amik kidobásra vannak ítélve, legyen szó ételről, italról, művészetről, bármilyen kulturális tartalomról. Ezzel szemben az ökotudatos falufejlesztési koncepció szerint van igény arra, hogy az emberek gondoljanak a gyerekeik és unokáik leendő értékeinek megtartására és növelésére, csak meg kell mutatni, hogy hol és hogyan. Mai, modern és persze trendi, azaz slow formában, mert a hagyományörzés, a természetjárás, az étkezési kultúra is tud innovatív lenni.

Az aktív, átalakulást segítő turizmus természetesen a lassú mobilitást tartja cél-szerűnek, vagyis nem csak az úti cél megközelítése, de a célterületen belüli mozgásoknak is lassabb tempót kell felvenniük. Így nem véletlen, hogy a közelmúlt tanulmányainak számottevő része a mobilitással összefüggésben elemzi a lassú turizmust. Elsősorban a lassú turizmus által preferált közlekedési eszközök: a vasút, a kerékpározás és a gyaloglás kerül terítékre.

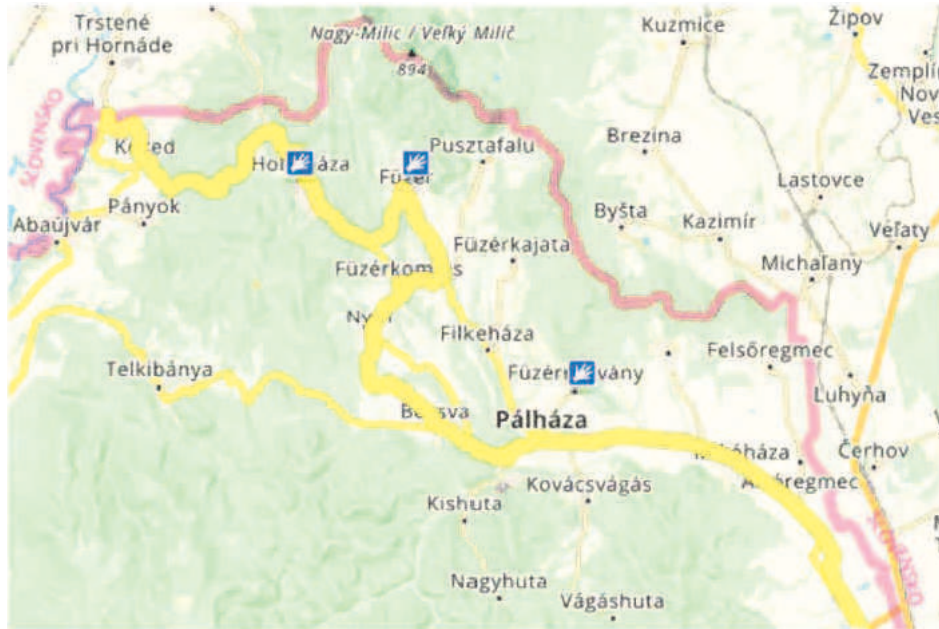
A vasúti, autóbuszos közlekedés kortárs elemzéseiben a környezetvédelem mellett az élménymaximalizálás igénye és vizsgálata is megjelenik. A tömegközlekedést igénybe vevők ugyanis egyre kevésbé tekintenek a vasútra mint pusztán közlekedési eszközre, a vonatozást az úti élmény szerves részének tekintik, ezért Sátoraljaúj-helyig vonattal utazva, majd buszra szállva érhetik el Füžért, de kiránduló túráikat szervezhetik a pálházi erdei kisvasút igénybe vételével is. Az utasok hangulata, interakciója, a táj szépsége és az arra való reagálás mind a létrejövő élmény részét képezi.

A korábbi évek alkalmi nosztalgiavonatozásainak sikere nyomán a Tokaj-Zemplén térség fejlesztési program költségvetése szerint³² egymilliárd forintot terveztek nosztalgiagőzös indítására. A nosztalgia-és élményutazások szervezésére 2020-ban megalakult MÁV Rail Tours küldetésének tekinti a történelmi értékek megőrzését és az ahhoz kapcsolódó társadalmi szerepvállalást. A belső Zemplénben, a Károlyi család gazdaságában már 1888-ban, az országban elsőként erdei vasút épült, összekötve a Kemence-patak völgye körüli erdőket a modern pálházi fűrészüzemmel. A pálya Kőkapu sziklájától indult, és a völgy adottságait kihasználva folyamatosan lejtett, így csak fölfelé menet volt szükség az üres teherkocsikat vontató lovakra, lefelé a fával rakott járművek gyakorlott fékező személyezettel gurultak. 1902-ben tovább fokozva a hely egyediségét, tovább vezették a vasutat Rostalló, később Susulya rakodó felé³³, a kastély alá fűrt alagúton keresztül.

A szerelvények a hatvanas évektől már dízel vontatással 1980-ig szállították a kivágott fatörzseket, majd a kirándulókat is Pálháza és Rostalló között. A vasút ekkor számos társával együtt bezárt, de szerencsére elkerülte a pusztulást, így 1989-ben, a régi erdei vasutak közül elsőként, újjáéledhetett személyszállítás céljára. Az egyre nagyobb érdeklődés hatására a teherkocsikat nyitott személykocsivá építették át, bevezették a város központjába és Pálházi Erdei Vasút néven szolgálja a kirándulókat³⁴.

A vasúton – akár kerékpárszállítással kombinált – történő utazást jól kiegészíti a zempléni hegyközben is a <https://jegy.mav.hu/> honlapon, vagy a MÁV-apon keresztül elérhető, megtervezhető autóbuszos menetrend.

A kerékpározás zéró széndioxid kibocsátásának következtében akár a lassú turizmus ideális helyváltoztatási módja is lehetne: olcsó, egészséges és nem korfüggő. Az EuroVelo 11, norvég Északi-fokot Athénnel összekötő kijelölt európai kerékpárút Kassa-Kéked felől lép be a magyar Hegyközbe, Füžér közigazgatási területére, zömmel kiépített kerékpárúton haladhatunk Sárospatakig, majd alacsony forgalmú úton Tokaj irányába.



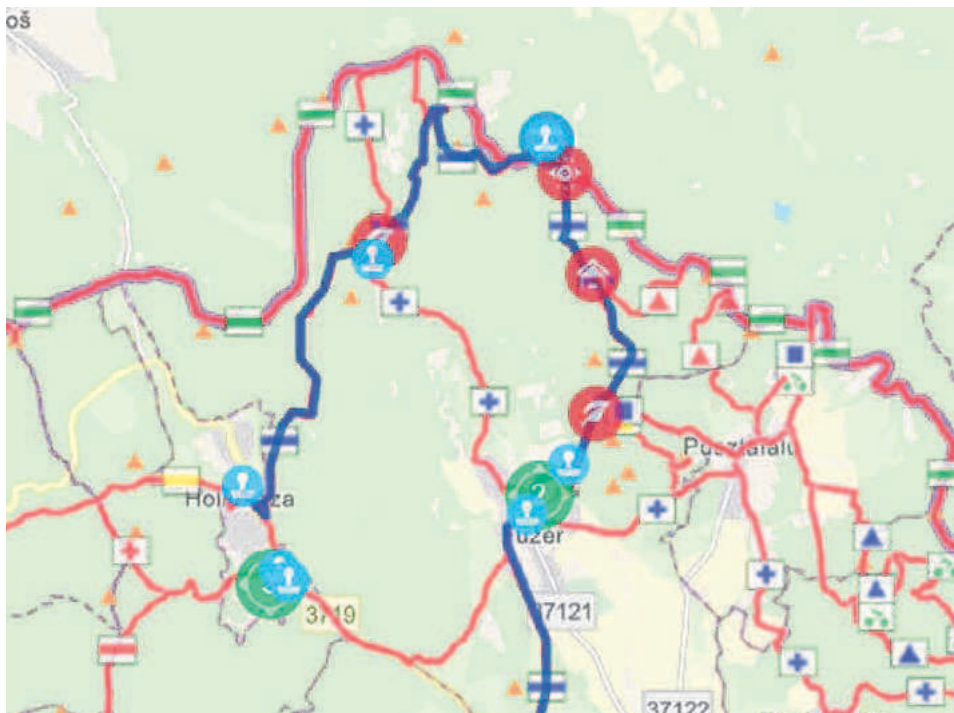
2. sz. ábra: Az EuroVelo11 Füzér környéki hegyközi szakasza
forrás: <https://eurovelo.hu/ev11/daily-section/keked-sarospatak>³⁵

A motivációs vizsgálatban résztvevők a lassú mobilitás és a közös élmény átélésének fontosságát hangsúlyozták a környezetvédelmi szempontok, illetve a testre gyakorolt jótékony egészségügyi hatás mellett. A kerékpározás komótos tempójának visszahozására alakult 2008-ban a lassú kerékpározás nemzetközi mozgalma, melynek fő katalizátora a relatíve szabadidőben gazdag Y (18-25 évesek) és az 55 feletti generáció³⁶.

A túrázás, természetjárás, gyaloglás azért nehéz terep a közösségi turizmust fejlesztők számára, mert mindenki gyalogol, sőt a láb még ma is a leggyakrabban használt közlekedési eszköz. Mivel 5 km/órás sebességnél nemigen lehet gyorsabban haladni, a gyaloglás a lassú turizmus autentikus közlekedési eszköze, mely a legszorosabb fizikális közelséget és interakciót hozza létre a természettel és a helyi közösséggel.

A szabadidőhöz kötött gyaloglás három jól elkülöníthető csoportja: (1.) a desztinációban Gibárttól Hóllóháza végpontig teljesíthető többnapos Kéktúra, (2.) a Füzéri vártól induló és Sárospatakra érkező Rákóczi túra, a település kiterjedt közigazgatási területén belül és környezetében teljesített hegyi, erdei túrák, valamint (3.) a falu körüli egynapos, gyalogos kirándulások.

A kirándulások abban az esetben tartoznak szorosan a turizmus témaköréhez, ha azokhoz települési vendégéjszakák is kapcsolódnak. Ehhez Füzéren az önkormányzat honlapja szerint 19 vendégház kínálja szálláshely és alkalmanként falusi vendégasztal szolgáltatásait.



3. sz. ábra: Az Országos Kéktúra és más túraútvonalak a község területén

forrás: Országos Kéktúra <https://www.kektura.hu/okt-szakasz/okt-27>

3.2 Vallási turizmus

A zarándoklatok, legyen az szakrális vagy szekuláris, esetleg a kettő eredőjében található „new age” jellegű spirituális utazás, egyértelműen lassú termékek. Az úti mítoszok mint az Odüsszeusz, Marco Polo, Ulysses és Szinbád bolyongásai újabb és újabb interpretációikkal a ma emberét is vonzzák, mivel utazásaik magát az életet szimbolizálják, melyet nyelvünk életút szava oly expresszíven ki is fejez. Sőt, a mai turisták kedvelt célpontjai, nyáron a tengerpartok, télen a hegyek, megegyeznek az ősi mítoszok úti céljaival, hiszen a hegy az isten lakhelyét szimbolizálta, a tenger pedig a születés, teremtés helyszínékként jelent meg.

Füzéren a pálos rend emlékezete (Csepellényi György szerzetes), a katolikus ünnepek mellett a már létező Szent Erzsébet út, vagy az újonnan kialakított pálos túraútvonal is bejárható. A zarándokutak tulajdonképpen a hidat képezik a profán és a szakrális között, és ahogy a mesében a főszereplő, úgy a zarándok is számos próbát kiállva jut el az úti célig. A zarándokutak újkori népszerűsége abból fakad, hogy a modernkor fiataljainak avatási szertartásai, a ballagás, vagy a szalagavató túlságosan formalizáltak és egyre többen úgy gondolják, hogy egy fárasztó utazás alkalmat adhat a saját korlátjaik megtapasztalására. A Szent Erzsébet zarándokút a zempléni

hegyeken, településeken (Füzér, a füzéri vár érintésével) keresztül Sárospatakot köti össze Kassával, a kassai dómmal.



4. sz. ábra: A Szent Erzsébet zarándokút útvonala

forrás: https://www.szenterzsebetut.hu/friss_hirek

A nem vallási alapú zarándoklatok térnyerése is megfigyelhető, például a háborús helyszínekre, hadtörténeti eseményekre, hadijátékokra való zarándoklatok, melyekre az adott nemzet fiataljai nem csak a felnőtté válás szimbólumaként, hanem nemzet-megtartó élményként is tekintenek. Ilyen irányú látogatásokat, túrákat, rendezvényeket a faluban a Füzéri Hadtörténeti és Helytörténeti Kör, a Füzéri Várvédő Egyesület szervez³⁷.

Egyébként pedig nehéz is különbséget tenni a vallásos helyet felkereső nem hívő turista és a klasszikus zarándok között, mivel mindkét utazó célja lehet ugyanaz, vagyis az adott kegyhely felkeresése és a megközelítési mód is megegyezhet, vagyis mindkettő gyalogol. Sőt, mindkét csoport a felkészülésében és utazási döntéseiben modern technológiát használ. Az alapvető különbség, hogy a turista számára a helyszín a turisztikai attrakció, míg a zarándok számára csupán közvetítőhely, az Istennel való találkozás helye, melyre az út során készül fel. Az út számára az élmény szerves része, egyszerre via purgativa és via sacra, a bűntől megtisztulást, illetve a szent utat is jelenti.

A Tokaj-Zemplén desztinációban sok lassú programot lehet kipróbálni, amit utazási irodák nem ajánlanak. Alapvetően még a városok is egy hétvégi, kétnapos városként él a turisták szemében, de a slow-utazók sokkal szerencsésebbek, mert kiszakadva megszokott környezetükből akár egy hetet is el tudnak úgy tölteni falusi szálláshe-

lyen Füzéren és környezetében, hogy intenzív, transzformatív élményekkel gazdagodnak.

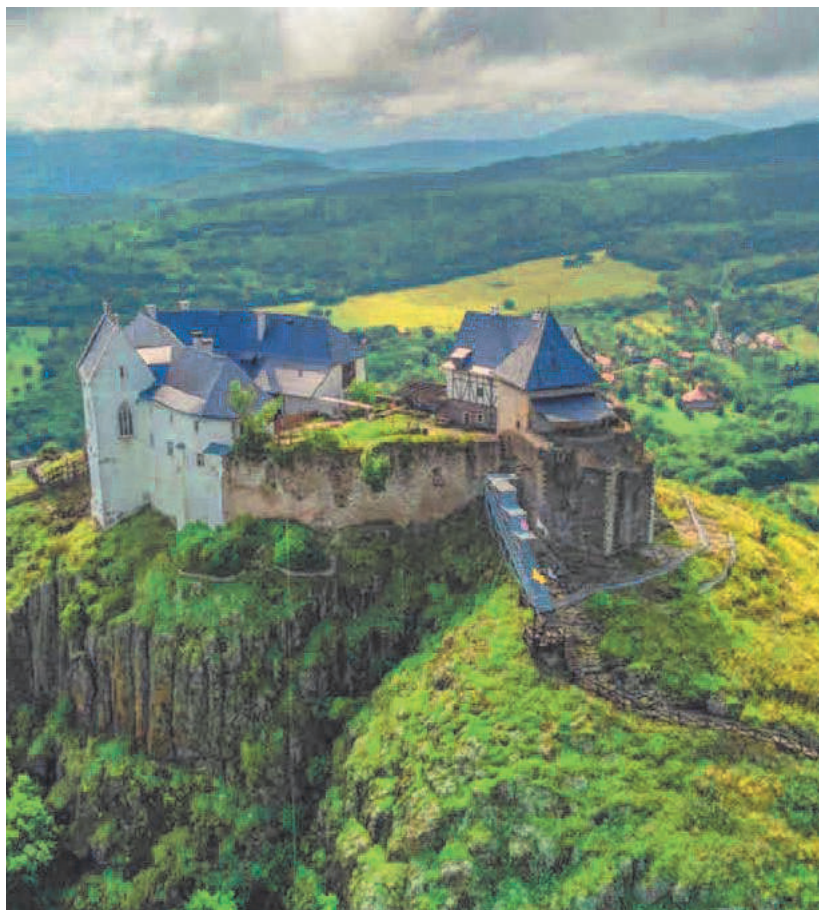
3.3 Örökségturizmus

Az örökségturizmus a legösibb és legátfogóbb turisztikai termék. Az örökség olyan értéket jelent, amit a múltból örököltünk, a jelenben megőrzésre érdemesnek tartunk, hogy átadhassuk azt a jövő generációi számára. Az örökség felkeresése, megismerése szolgáltatják a turisták számára az utazás legfőbb motivációját. Az örökségturizmus és a kulturális turizmus között annyi átfedés nyilvánvalóan létezik, hogy mindkét turisztikai termék alapja a tágan értelmezett kultúra³⁸.

Mivel a turizmus fejlesztése bizonyos mértékig ellensúlyozhatja a mezőgazdaság vagy az ipar hanyatlását, az örökségturizmus a területfejlesztés eszközévé vált olyan térségekben, ahol az adottságok erre alkalmasak voltak (például Zemplén rurális vidékein a gasztronómiai örökségre, a hagyományos vendéglátásra alapuló turizmusfejlesztés célja a lakosság megtartása, a gazdaság diverzifikálása)³⁹.

Füzér természeti és emberalkotta adottságai szorosan egybekapcsolják az örökségturizmust, az aktív turizmust és az élelmiszer-turizmust, hiszen mindhárom turisztikai motiváció jelen van a településen és környezetében. A várhegyen lévő vár meglátogatása az ANP Zempléni Tájvédelmi Körzet fokozottan védett területén, egy rövid antropomorf sávon, aszfaltozott bekötőúton keresztül, csak gyalogosan közelíthető meg. Ez egyben az Országos Kék túra, a Rákóczi túra és a Szent Erzsébet útnak is egy szakasza.

A gyalogtúra során előbb természeti örökségekkel, majd az ikonikus épített örökséggel ismerkedhetünk meg, miközben gondolatainkat akár vallási, spirituális irányba is terelhetjük. Magában a jelentősen újjáépített várban az épített és kulturális örökség befogadására szentelhetjük időnket, miközben gyönyörködhetünk az érintetlen Tokaji/Zemplén-hegység panorámájában. A vártúrát követően pedig éhségünket, szomjunkat csillapítandó betérhetünk az autós parkoló melletti Lakoma étterembe, vagy a falu központjában lévő Erdőgondnok, illetve a szállasadónk vendégházába.



5. sz. ábra: A füzési vár a zempléni hegyek ölelésében
Forrás: Wikimedia Commons

3.4 A helyi élelmiszereken alapuló élelmiszer-turizmus

A fogalom 2001-től terjedt el, miután Erik Wolf, a World Food Travel Association elnöke fehér könyvet írt a témáról⁴⁰.

A forgatókönyv egészen más, ha efajta turizmussal motiválhatjuk az embereket a vidék megismerésére, változatossá téve a fogyasztható ételek, italok szezonálisitását, és olyan embereket vonzva, akik személyes és tiszteletteljes módon akarnak érintően kapcsolódni a helyi kultúrához. Az ilyen típusú turizmus megerősítéséhez szükséges az erre fogékony látogatók mélyebb összekapcsolása a faluval, a tágabb desztinációval, a helyi étel és italkínálat ezt nagyon jól szolgálja.

Saját megfogalmazásomban: a helyi termékek felfedezése olyan turisztikai tevékeny-

ség, amely a látogatók részéről a gasztronómiai hagyományokat a regionális identitás és a kulturális örökség megismerésének alappillérvé teszi, értékeli a helyi közösségekben kialakult hagyományos ételeket és italokat⁴¹.

Az élelmiszer-turizmus az egyedülálló és emlékezetes étkezési és italfogyasztási élményekre fókuszál a látogatás során, de nem korlátozódik csupán az ínycsiklandó kulináriára. Nő az igény a vendéglátásban a kézműves, illetve kisüzemben készült élelmiszerekre. Házi füstölőkben érlelt kolbászok, szalonnák, hosszan érlelt sajtok sora, vagy épp a sokáig nem a valódi értékén kezelt pálinka⁴² jelzi, hogy az évszázadokra visszatekintő élelmiszer-készítő eljárásaink nem merültek feledésbe, s a modern magyar gasztronómiában képesek megtalálni a helyüket⁴³.



6. sz. ábra: Lakoma étterem a füzéri vár tövében

forrás: <https://lakomarestaurant.eu/>

A különböző konyhák felfedezését mindig a szabadidő és az utazás pillanataihoz kötötték, de az élelmiszerturizmus fogalma a közelmúltban úgy alakult, hogy mára az éttermi étkezésen túli tevékenységeket is magában foglalja. Ez a változás pedig a turizmushoz kapcsolódva nagyszerű lehetőséget teremt arra, hogy a látogatók a körforgásos és fenntartható gazdaság elvei mentén a rövid értéklánc különböző szintjein közelítsenek az élelmiszerekhez, és tanuljanak azoktól, akik ezt előállítják. Ily módon lehetőség nyílik a gazdasági fejlődés kiterjesztésére a társadalom különböző rétegeire, és személyesebb és hitelesebb élményeket kínálni az utazónak⁴⁴.

Az élelmiszerturizmus ezért sokkal több, mint egy desztinációban, településen a honlapon, prospektusban ajánlott étterem, de nem is csak az agroturizmusra koncentrál, hanem minden olyan tevékenységhez kapcsolódik, amely az élelmiszereket az emberek, helyek és idő közötti kapcsolatteremtő eszközként használja, mint például a helyi sajtkészítők, méztermelők, vagy füstölt húsárakat kínálók.

A magyar, ruszin és szlovák helyi közösségekkel együtt épített és identitását tisztelőben tartó élelmiszer turizmus hozzájárul a faluban az alkalmankénti, ünnepekhez, nagyrendezvényekhez kapcsolódó túrturizmus negatív hatásainak oldásához, a turista és a helyi emberek, vendéglátók, valamint a valódi élelmiszerek közötti kapcsolat emlékezetes utazási, étkezési élménnyé⁴⁵ formálásához.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A Tokaj-Zemplén desztináció határmenti, rurális, aprófalvas vidékein az elvándorlás, elöregedés a lakosság csökkenését eredményezik, fenntarthatósági problémákat okoznak, annak ellenére, hogy egy adott települést természeti és emberalkotta adottságai mind az élhetőség, mind a gazdálkodásban, turizmusban rejlő lehetőségek okán jobb sorsra predesztinálnak. Az ökotudatos falufejlesztések a kilencvenes évek óta a vidék fejlődésének divatos elemei közé tartoznak, s fejlesztési eszköztárunkban hangsúlyosan megjelent a turizmus aktív turisztikai, vallás-és örökség, valamint élelmiszer-turisztikai, kulturális szegmenseinek bevonása a falu megmaradásának támogatására, új betelepülők vonzására.

Tanulmányom legfőbb megállapítása, hogy egy rendkívül jó természeti és épített, valamint kulturális örökségekkel rendelkező, kiterjedt szubkárpati területű ökotudatos település mind a turisták, mind a faluba újonnan betelepülő, fiatal szlovákiai és magyarországi családok számára komoly vonzerővel, érték-kincsekkel invitálja az erre fogékony embereket az UNWTO szerint várhatóan a három leglátványosabban fejlődő európai uticélt kínáló Kárpátok térségben⁴⁶.

A Tokaj-Zemplén desztináció turizmusának fejlődése-fejlesztése szempontjából a legnagyobb kihívás és egyben veszélyforrás, hogy a térség járásaiban jelentős az elöregedés, elvándorlás és az ezzel járó negatív vándorlási különbözet. A Füzért is magában foglaló Sátorajúj helyi járásban például csak 2024. évben a vonatkozó KSH adat szerint -13,8 fő volt az ezer lakosra jutó vándorlási különbözet⁴⁷.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ¹ Lovász T. – Vara B. – Verhás G.(2020): Az ökotudatos falufejlesztések sikertényezői és adaptálható elemei. Közgazdaság, BCE, Budapest, 3. szám, pp. 213-224.
- ² Cake-Baly, D. (2009): Ökofalvak Magyarországon, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, kézirat.
- ³ A transzformatív turizmus a turisták komfortzónájukból való kilépésére, a befogadó világnézetek ösztönzésére, a kultúrák közötti megértésre és a társadalmi szerepvállalásra összpontosít lásd pl.: Dankó L.(2024b).
- ⁴ Dankó L.(2024): Vallásturizmus fókuszú desztinációmenedzsment fejlesztés a hármashatárok vidékén. In.: Dankó-Remenyik (szerk): Sárospataki turizmusfejlesztési tanulmányok 2024. THE, Sárospatak, 136p., pp.105-126..
- ⁵ Horváth E, (2014.): Kulturális turizmus és a transzformációs gazdaság. In.: Jászberényi M.(szerk.): A kulturális turizmus sokszínűsége Akadémiai Kiadó Budapest, 380.p.
- ⁶ Gonda T. (2022): ALTERNATÍV TURIZMUS Környezettudatosság és felelősségteljeség a turizmusban. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ⁷ Magyar Katolikus Lexikon ruszinok szócikke. <https://lexikon.katolikus.hu/R/ruszinok.html>
- ⁸ Sziklay J. - Borovszky S. (1896): Magyarország vármegyéi és városai. Abaúj-Torna vármegye és Kassa. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/abauj-torna-varmegye-es-kassa-2/abauj-torna-varmegye-kozsegei-B91/fuzer-BE5/>

- ² Lovász T. – Vara B. – Verhás G.(2020): Az ökotudatos falufejlesztések sikertényezői és adaptálható elemei. Közgazdaság, BCE, Budapest, 3. szám, pp. 213-224.
- ¹⁰ Cake-Baly, D. (2009): Ökofalvak Magyarországon, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, kézirat.
- ¹¹ Gilman, R. (1991): The Eco-village Challenge <https://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/>
- ¹² Global Ecovillage Network (GEN) <https://gaia.org/global-ecovillage-network/>
- ¹³ Dankó L.-Szacsókó B.(2024): A Tokaj- Zemplén turisztikai desztináció élelmiszer-turizmusának fejlesztése. In: Dankó-Remenyik (szerk.) Sárospataki turizmusfejlesztési tanulmányok 2024. Sárospatak, THE, 136 p. pp. 21-35. <https://real.mtak.hu/216910/>
- ¹⁴ Községi mezőgazdálkodás <https://tudatosvasarlo.hu/tema/kozsosegi-mezogazdalkodas/>
- ¹⁵ Ökofalu: jelentés, működés, hazai képviselők <https://xforest.hu/okofalu/>
- ¹⁶ „Élő vizek határok nélkül” HUSK/2302/1.2/012 projekt. <https://www.fuzer.hu/elo-vizek-hatarok-nelkul/>
- ¹⁷ Asset Based Community Development (ABCD) <https://www.nurtureddevelopment.org/asset-based-community-development/>
- ¹⁸ <http://www.gomorszolos.hu/index.php?content=latnivalok&sub=oko>
- ¹⁹ Horváth E, (2014.): Kulturális turizmus és a transzformációs gazdaság. In.: Jászberényi M.(szerk.): A kulturális turizmus sokszínűsége Akadémiai Kiadó Budapest, 380.p.
- ²⁰ Gonda T. (2022): ALTERNATÍV TURIZMUS Környezettudatosság és felelősségteljeség a turizmusban. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ²¹ Dankó L.(2024): Vallási turizmus értékkincsek és fejlesztések Zemplénben ZEMPLÉNI MÚZSA: TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT 24 : 1. (93.) szám pp. 33-51. , 18 p.
- ²² <https://mtu.gov.hu/cikkek/aktiv-turizmus>
- ²³ <https://www.adventuretravel.biz/our-initiatives/>
- ²⁴ Michalkó G. (2016): Turizmológia, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ²⁵ Csapó J., Savella O., Remenyik B. (2011): Aktív turizmus. In: Michalkó G. (2011) Turisztikai terméktervezés és fejlesztés. PTE, Pécs.
- ²⁶ <https://greenindex.hu/okoturizmus/>
- ²⁷ Lassú nevelés a lassú mozgalomban Magyar Tudomány 184(2023)3, 298–303.
- ²⁸ Élhető Települések Országos Szövetsége <https://www.elhetotelepulesek.hu/>
- ²⁹ Dankó L. (2023): Új turisztikai megközelítések Sárospatak és Zemplén desztináció turizmusában. ZEMPLÉNI MÚZSA FOLYÓIRAT 3. (91.) szám pp. 24-39.
- ³⁰ Pécsék, B. (2018): A lassú turizmus mint a városi turisztikai desztinációk fejlesztésének fenntartható alternatívája SZIE Enyedi György Regionális Tudományok DI. Gödöllő, 164 p.
- ³¹ <https://www.turistamagazin.hu/hir/ezt-kell-tudnod-a-slow-living-mozgalomrol>
- ³² A Kormány 1791/2020. (XI. 11.) Korm. határozata a Tokaj-Zemplén Térség fejlesztéséhez szükséges kormányzati intézkedésekről
- ³³ Dankó L.(1999): A Pálháza - Rostalló erdei kisvasút továbbfejlesztésének megvalósíthatósági és hatástanulmánya Pálháza Község Önkormányzata, p.158.
- ³⁴ <https://www.turistamagazin.hu/hir/nosztalgiavonattal-a-csend-zempleni-szigeten>
- ³⁵ EuroVelo 11 Kelet-Európai útvonal <https://eurovelo.hu/ev11>
- ³⁶ Embrace the Slow Travel Trend: A New Way to Explore the World. <https://www.wfla.com/bloom-tampa-bay/embrace-the-slow-travel-trend-a-new-way-to-explore-the-world/>
- ³⁷ <https://www.fuzer.hu/civil-szervezetek-szervezodesek/>
- ³⁸ Irimiás A. (2018): Az örökségturizmus menedzsmentje. Akadémiai Kiadó, Budapest (MERSZ online).
- ³⁹ Dankó L. (2022): Attrakció-és látogatómenedzsment – oktatási segédlet. THE, Sárospatak, 83 p.
- ⁴⁰ Food Tourism, a tasty way to travel <https://foodandroad.com/food-tourism/>

- ⁴¹ Dankó L.(2021): A foodtourism fejlesztési lehetőségei a Tokaj – Zemplén desztinációban. KRTR Falukonferencia, Pécs, szeptember 22-25. előadás és absztraktfüzet.
- ⁴² például: <https://www.fuzer.hu/x-palinkafesztival>
- ⁴³ https://mtu.gov.hu/documents/prod/BR20MTUGE11_Gasztro_kiadvany_B2C_forгато.pdf
- ⁴⁴ részletesebben: Dankó I. (2023): Helyi termékekre fókuszáló turizmus a körforgásos és fenntartható gazdaságban. In: Bene - Kökényesi (szerk.) THE Eszencia – Bor és Tudomány: Fejezetek a Lorántffy Intézet oktatóinak tollából. Tokaj-Hegyalja Egyetem, pp. 86-100.
- ⁴⁵ Erosee Sthapit, E. 2016): Exploring tourists’ memorable food experiences: a study of visitors to Santa’s official hometown <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13032917.2017.1328607?journalCode=rana20>
- ⁴⁶ http://www.carpathianconvention.org/wp-content/uploads/2024/04/World-Heritage_Sustainable-Tourism_Carpathians_Background-paper_online-size.pdf
- ⁴⁷ KSH <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?lang=hu>